

Vergaderjaar 2011–2012

33 000 VIII

Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (VIII) voor het jaar 2012

Nr. 210

BRIEF VAN HET PRESIDIUM

Den Haag, 4 juli 2012

Aan de leden

Het Presidium legt hierbij conform artikel 30 tweede lid van het Reglement van Orde aan u voor het verzoek van de vaste commissie voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschap bij brief van 26 juni 2012 om advies te vragen aan de Onderwijsraad over de *Toekomst van het onderwijsachterstandenbeleid* en over *Onderwijs in ondernemerschap*. Bij deze brief is een uitgewerkte vraagstelling gevoegd.

Het Presidium stelt u voor om in te stemmen met deze adviesaanvraag.

De voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal,
G. A. Verbeet

De griffier van de Tweede Kamer der Staten-Generaal,
J. E. Biesheuvel-Vermeijden.

Brief van de vaste commissie voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

Den Haag, 26 juni 2012

Geachte leden van het Presidium,

Namens de leden van de vaste commissie voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschap verzoek ik u aan de Kamer voor te stellen¹ om aan de Onderwijsraad advies te vragen over *Toekomst van het onderwijsachterstandenbeleid en Onderwijs in ondernemerschap*. In de bijlage treft u een uitgewerkte vraagstelling aan.

Ik verzoek u te bevorderen dat de Kamer hierover zo spoedig mogelijk een beslissing neemt.

Met vriendelijke groeten,

De griffier van de vaste commissie voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschap,
De Kler

¹ Conform besluit in OCW-procedurevergadering van 21 juni 2012.

Op basis van de Kaderwet Adviescolleges vormt de Onderwijsraad een adviescollege voor zowel de regering als de Kamer. De Onderwijsraad heeft de Kamer, voorafgaand aan de vaststelling van zijn Werkprogramma 2013, in de gelegenheid gesteld een adviesaanvraag te formuleren.

De vaste commissie voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschap stelt aan de Kamer voor om de Onderwijsraad over de volgende twee onderwerpen advies te vragen, onder vermelding van de hieronder genoemde aandachtspunten.

Toekomst van het onderwijsachterstandenbeleid

Context: de maatschappij vraagt steeds meer van de burger

De eisen die de maatschappij aan de burger van de toekomst stelt, worden steeds hoger. Vooral kinderen van laagopgeleide ouders en kinderen met individuele cognitieve, psychische en sociale problemen lopen een grote kans op achterstand. Dat brengt hoge maatschappelijke kosten met zich mee, aldus de Onderwijsraad in het advies «Maatschappelijke achterstanden van de toekomst». Het vraagt om een constante reflectie op de wijze waarop middelen in het onderwijs het beste kunnen worden ingezet om deze achterstanden te bestrijden.

Een aantal maatschappelijke tendensen bepalen volgens de Onderwijsraad in de komende jaren ontwikkelingen op de arbeidsmarkt. Door ontgroening en vergrijzing wordt een steeds kleinere groep actieven op de arbeidsmarkt verantwoordelijk voor het draaiend houden van de economie en het op peil houden van de sociale voorzieningen. Daarnaast is door toenemende internationalisering in steeds meer beroepen kennis van vreemde talen nodig, evenals een flexibele opstelling tegenover andere culturen. De toenemende rol van ICT vraagt om vaardigheden op het terrein van informatieverwerking. Ook leidt flexibilisering van de arbeidsmarkt tot een groter beroep op het aanpassingsvermogen van werknemers. In de toekomst zal door dergelijke ontwikkelingen bij werknemers en burgers in toenemende mate een beroep worden gedaan op competenties zoals probleemoplossend vermogen, kritisch denken, zelfstandigheid, samenwerking en sociale en communicatieve vaardigheden. De behoefte aan deze competenties is niet meer beperkt tot hogere functies. Jongeren die zulke vaardigheden in het onderwijs niet hebben verworven, zullen problemen op de arbeidsmarkt ondervinden. Ook voor lageropgeleiden worden sociale competenties en «advanced skills» steeds belangrijker.

Volgens de raad brengt het bovenstaande verschillende achterstandsrisico's met zich mee. Een laag opleidingsniveau leidt niet alleen tot een lage taal- en rekenvaardigheid, maar ook tot onvoldoende beheersing van vreemde talen, gebrekkige flexibiliteit en geringe informatieverwerkingsvaardigheden. Een achterstand die toeneemt gedurende de levensloop. Vooral kinderen van laagopgeleide ouders en kinderen met individuele cognitieve, psychische of sociale problemen lopen een aanzienlijk risico op langdurige werkloosheid, gezondheidsproblemen en sociale uitsluiting. Optimale talentontwikkeling kan toekomstige tekorten op de arbeidsmarkt beperken en bijdragen aan de innovatieve kracht van Nederland.

Op dit moment wordt ongeveer € 730 miljoen besteed aan de bestrijding van achterstanden in het primair onderwijs. Ongeveer 45 procent daarvan gaat naar de gemeenten en wordt besteed aan voorschoolse educatie, zomerscholen en schakelklassen. Verder gaat er 55 procent rechtstreeks

naar de scholen. Daarvan wordt 35 procentpunt verdeeld op basis van het opleidingsniveau van de ouders en 20 procentpunt op basis van problemen in de wijk waar de school staat.¹

Het opleidingsniveau van de ouders is dus een belangrijk criterium voor de toekenning van middelen. Dat is niet voor niets. Het ouderlijk opleidingsniveau is nog steeds de belangrijkste voorspeller van de schoolloopbaan en het maatschappelijk succes van jongeren. Kinderen van laagopgeleide ouders volgen vaker een lagere opleiding dan kinderen van hoogopgeleide ouders. Tegelijkertijd heeft deze toekenning van middelen zijn nadelen. Zo kent het onderwijs volgens deze definitie officieel steeds minder achterstandsleerlingen. Het onderwijsniveau van de Nederlandse bevolking neemt toe en dus ook het onderwijsniveau van ouders. Dat brengt het risico met zich mee, dat achterstanden zich in toenemende mate bevinden bij niet erkende achterstandsleerlingen. De indeling tussen wel of geen achterstandsleerling is immers zwart-wit. Leerlingen met één of meer ouders met een hogere opleiding dan vmbo worden niet tot achterstandsleerlingen gerekend, terwijl ook bij leerlingen met ouders met een hoger opleidingsniveau achterstanden kunnen bestaan. Daar komt bij dat het huidige systeem van achterstandsbekostiging risico's van misbruik en oneigenlijk gebruik in zich heeft. De Inspectie van het Onderwijs constateert dat veel scholen fouten maken bij de registratie van het opleidingsniveau.

Er zijn meer complicaties bij de huidige verdeling van de middelen. Zo zijn er verschillen in schoolprestaties die niet of niet voldoende tot uitdrukking komen in het verdeelmodel. Denk bijvoorbeeld aan de thuistaal in relatie tot het risico op onderwijsachterstanden, of regionale verschillen in schoolprestaties, die eerder door culturele dan sociaaleconomische factoren worden bepaald. Daarnaast worden achterstandsscholen «dubbel gecompenseerd». Ze krijgen extra geld én een mildere beoordeling door de Inspectie. Doordat schoolbesturen de middelen verdelen over de scholen is het bovendien onzeker of de middelen daadwerkelijk op de scholen met de meeste achterstandsleerlingen terecht komen. Al geeft dit besturen ook de ruimte om juist extra gelden toe te kennen aan scholen die het volgens hen meer nodig hebben.

Het is kortom de vraag of de middelen op de optimale wijze worden verdeeld om de onderwijsachterstanden weg te werken. Daarnaast is het de vraag of de correctiesystematiek bij de beoordeling van leerresultaten die door de Inspectie wordt gehanteerd dan nog betrouwbaar is. Op welke wijze hangen het verdeelmodel en de beoordelingsystematiek van de Inspectie met elkaar samen? Hoe houdbaar is deze systematiek, wanneer de criteria voor de toekenning van middelen anders worden ingevuld? Een vraag die aan relevantie wint gezien de competenties die (in de toekomst) van burgers worden gevraagd. Komen de middelen bij die leerlingen terecht die ze het meest nodig hebben? Worden ze door de scholen op een goede manier aangewend?

¹ Kamerbrief Toekomst van het onderwijsachterstandenbeleid, 1 juni 2012, nr. 403406.

Adviesvraag: Hoe kunnen middelen in het onderwijs het best worden ingezet om de maatschappelijke achterstanden van de toekomst zo goed mogelijk te bestrijden?

Onderwijs in ondernemerschap

Context: ondernemerschap vormt een steeds grotere motor van de economie

Ondernemerschap wordt gezien als een belangrijke motor voor de economie. Het brengt economische groei en zorgt voor innovatie. Ondernemerschap neemt de laatste jaren bovendien flink toe in Nederland, ook in vergelijking met andere landen. De vraag is hoe jongeren goed kunnen worden voorbereid op een samenleving waarin in toenemende mate aan ondernemende eigenschappen wordt geappelleerd.

In Nederland maken lessen in ondernemerschap in het primair onderwijs en de onderbouw van het voortgezet onderwijs geen onderdeel uit van het curriculum. Wel wordt er in de bovenbouw van het voortgezet onderwijs aandacht aan besteed in (niet verplichte) vakken. In veel andere Europese landen staat ondernemerschap explicieter op de kaart, met name in het voortgezet onderwijs. Veelal door het onderwerp te betrekken in andere, soms verplichte, vakken.¹

Wel bestaan er in Nederland (subsidie)programma's met het doel om ondernemen in het onderwijs te bevorderen en onderwijs en bedrijfsleven bij elkaar te brengen. De ministeries van EL&I en OCW zijn in 2008 begonnen met het Actieprogramma Onderwijs en Ondernemen, voortbouwend op het Partnership Leren Ondernemen. Het actieprogramma kent diverse actielijnen en richt zich op alle niveaus. Er wordt samengewerkt met een groot aantal partijen die actief zijn met het stimuleren van ondernemen in het onderwijs, zoals sectororganisaties uit het onderwijs en het bedrijfsleven, onderwijsinstellingen, het bedrijfsleven en kenniscentra. De doelstellingen, gesteld voor 2011, zijn tweeledig. Ten eerste: een toenemend aantal onderwijsinstellingen in Nederland, dat ondernemerschap in het onderwijs integreert in beleid, organisatie en lesprogramma. Ten tweede: meer leerlingen en studenten gedragen zich ondernemender, zijn positief over ondernemerschap en starten binnen vijf jaar na afronding van hun opleiding een eigen bedrijf.

Uit een eerste effectmeting in 2010 van het Actieprogramma Onderwijs en Ondernemen volgde een kleine verschuiving binnen het onderwijsveld naar meer stimulering van ondernemerschap of ondernemend gedrag, al blijft het primair en het voortgezet onderwijs achter bij andere sectoren. Er is in het primair en voortgezet onderwijs ook niet of nauwelijks toetsing van competenties en prestaties op dit gebied. Ook voor de toekomst heeft een meerderheid van de scholen in deze sectoren geen plannen om toonaangevend te zijn op het gebied van ondernemerschap of ondernemend gedrag. Het tweede doel van het actieprogramma was in 2010 al dichterbij. Ten opzichte van 2007 beschouwden meer studenten in het mbo, hbo en wo zichzelf als ondernemender en is de wens om ondernemer te worden bijna verdubbeld.² In het najaar van 2012 volgen de resultaten van een nieuwe effectmeting.

¹ Eurodyce. (2012). *Entrepreneurship Education at School in Europe*.

² Gibcus, Petra, Overweel, Maarten, Tan, Sita, Winnubst, Michel. (2010). *Onderwijs en Ondernemerschap; Eenmeting 2010*. Zoetermeer: EIM.

Het effect van programma's over ondernemerschap is niet evident. Er zijn enkele studies verricht die kijken naar het effect van dergelijke programma's in het voortgezet en hoger onderwijs op met name de intentie om ondernemer te worden geven. De resultaten geven een gemengd beeld. Sommige studies vinden positieve effecten, andere geen of zelfs

negatieve. Een recente effectiviteitsstudie richtte zich op een programma in het primair onderwijs. Hieruit volgt dat ondernemerschapsonderwijs op dat niveau een positief effect heeft op de ondernemende vaardigheden van de aan het lesprogramma deelnemende leerlingen. Vaardigheden als zelfvertrouwen, prestatiegerichtheid, risicobereidheid, doorzettingsvermogen, analytisch vermogen, pro-activiteit en creativiteit namen op korte termijn toe. De vraag is wel of deze effecten blijvend zijn en of dit op de lange termijn ook leidt tot meer ondernemers.¹

Bovenstaande roept de vraag op welk takenpakket het onderwijs heeft op het terrein van ondernemerschap en ondernemend gedrag. Moet er een aparte plaats komen in de curricula van met name het basis- en voortgezet onderwijs, of kunnen de benodigde eigenschappen voor een goed ondernemer ook elders aan de orde komen? En: hoe zou het onderwijs op dit terrein het beste kunnen samenwerken met derden, zoals het bedrijfsleven?

Adviesvraag: Hoe bereid je jongeren voor op een samenleving waarin in toenemende mate wordt geappelleerd aan ondernemende vaardigheden? Welke invulling hiervoor is het meest geschikt op de verschillende onderwijsniveaus?

¹ Rosendahl Huber, Laura, Sloof, Randolph & Van Praag, Mirjam. (2012). The Effect of Early Entrepreneurship Education: Evidence from a Randomized Field Experiment, *IZA DP*, 6512.